

נצח ישראל - פרק כ"ב / מקורות נוספים

1. עין אי"ה ברכות א' (עמ' 5)

תניא אמר ר' יוסי: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, ובא אליהו זכור לטוב והמתין לי על הפתח עד שסיימתי...אמר לי: מה קול שמעת בחורבה זו? אמרתי לו: שמעתי בת קול שמנהמת כיונה, ואומרת אוי שהחרבתי את ביתי כו'. אמר לי חייך וחיי ראשך, לא שעה זו בלבד אומרת כך, אלא בכל יום ויום ג' פעמים אומרת כך, ולא עוד, אלא בזמן שישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ואומרים יהא שמיא רבא מברך, הקב"ה מנענע ראשו ואומר: אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, ומה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם. ראיתי בע"ה לבאר ענין אגדה זו, מה תועלת היוצא מכל הסיפור הזה. ואם רק מפני החידוש הכללי שבצרת ישראל כביכול לו צר, דבר זה נודע למדי, ומבואר ג"כ בפסוקים מפורשים וא"צ אריכות. אבל בא הענין, לע"ד, לבאר תוכן ביאור צער שלמעלה, מה שלא ניתן להבין ע"פ פשוטו. ונקח לנו למשל ענין צער האמור בענין גופני, כדי שנוכל להקיש ממנו על הדברים העליונים. הנה, כל דבר שמהלך כדרכו וטבעו הוא מתמיד בהנהגתו ואין בו צער, והצער לא יתכן כי אם במה שהוא מקרה יוצא חוץ לטבע, כמו הבריאות הוא המצב הטבעי של החי, והחולי הוא חוץ לטבע. וכל דבר שהוא חוץ לטבע ודאי לא יתמיד, כי כך היא המידה שכל דבר חוזר לטבעו. ועל פי אלה הדברים, נבין ענין צער של מעלה בצרתן של ישראל. כי הנה אנו רואים טבע ההנהגה הכללית באומות הולך ומתחלף, פעם יעלה עם א' אל מרום המעלה, ופעם ירד ואחר ידים ראש, באו הנביאים וחז"ל ביארו דבריהם להודיע לנו, שלא נטעה ח"ו לומר שירידת ישראל הוא דבר מסתעף ח"ו מסדר ההנהגה הטבעית, שכך היא דרכה ומנהגה להיות בה חליפות ותמורות לעם ועם, ולא לעם אחד לעולם חוסן. ועל דבר שסדר ההנהגה כך הוא, איך שייך לומר ח"ו צער למעלה, כי אדרבה השי"ת שמח בהנהגתו הטובה והשלמה. אבל ענין ירידת ישראל הוא דבר מקרי שלא כטבע ההנהגה, כי מראש הכין השי"ת סדרו של עולם, שיהיו ישראל גוי עליון לכל גוי הארץ, ועל אופן זה דווקא ישתכלל הדר העולם ויבואו הבריות לתכלית שלמותם, שהוא המהלך הטבעי שחקק להם העליון ית"ש בחכמתו העליונה. ונמצא שירידת ישראל היא כמו חסרון בהנהגה הכוללת, שבאה מצד כח הבחירה וסדרי עניינים אחרים שחייבו ירידתם לשעה. והוא כמו חולי שולט בגוף ההנהגה, וכל חולי סופו להתרפא, על כן ישראל בטוחים מאד על החזרת מעלתם, כי ההנהגה תחזור לאיתן טבעה ככלות ימי חוליה. וזהו שאמר הכתוב "בשצף קצף הסתרתני פני רגע ממך ובחסד עולם רחמתני". כי חסד עולם הוא החסד הכללי הגדול, שבשבילו מנהיג השי"ת זו המציאות, שחקק בה חוקים טובים המביאים את הברואים לתכלית השלמות והטובה, ובזה החסד רחם הקב"ה את ישראל כי שם מעלתם חוק בשלמות הכללי, וההסתרה שהסתיר פניו ית' מישראל הוא רק מקרה שא"א קיומו, וז"ש "בשצף קצף הסתרתני פני רגע ממך", כי בערך ההנהגה הכוללת, יקרא "רגע" כל דבר שאינו חוק בהנהגה, אם כן סופו להתבטל, מה שאין כן ההנהגה הטובה של הקב"ה הקבועה, ששם אותה לעד לעולם, חוק נתן ולא יעבור...וכל אלה העניינים נתבארו לר' יוסי במראה הזה. והוא שכשעמד להתפלל, וכחוק שלמות קדושתו עלה למעלה גדולה הראויה לו כפי ערך החסידים הראשונים בתפילתם, שמע בת-קול, והשיג על ידי זה כמה גדול חסרון השלמות בהנהגה ע"י הגלות, שזה השלמות שהשיג אינו בערך מה שראוי לו על ידי קדושת המקדש כשהוא בנוי וקדושת ישראל כשהם במקומם, גם אי אפשר לו לפעול בשלמותו בעולם. ואמר לו אליהו, שלא בשעה זו בלבד אומרת כך, פ"י אין העדר השלמות מורגש רק ע"י אנשי מעלה כמוך וערכך בשעה הרוממה הזאת, כי אם בכל יום ג' פעמים, שהוא כזמני התפילה שנתקנו נגד קרבנות, ניכר מאד העדר השלמות שבא לעולם ע"י חסרון הקרבנות והעבודה ממש. ולא עוד, לאו דווקא חסרון הקרבנות שהם תלויים בעצם בביהמ"ק, אפילו בכל שעה שישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ואומרים יהא שמיא רבא מברך, שעבודות וקילוסים כאלה אינם תלויים בביהמ"ק, מכל מקום מחמת חסרון השלמות של בהמ"ק אינם פועלים כלל את פעולתם כעניין שראוי לפעול ע"י קדושת המקדש. אבל כל זה הוא רק שאינו נשפע למטה בהנהגת עוה"ז, מפני שירדה הנהגת עוה"ז עד שאינה ראויה לקדושה עליונה ושלמות גדול כזה, אבל בהנהגה נעלמת השלמות מתרבה. וזה סוד שהקב"ה מנענע בראשו כביכול, שהנהגה הנראית לנו הוא הגוף, והעליונה ממנה הנסתרת היא הראש מקום המחשבה, שהוא גנוו וסתום מאיתנו. ואומר: אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך. שבחסרו ית' הוא מעלה העבודות כאלו היו נעשים בביהמ"ק, אלא שאי אפשר שירדו למטה, ונשארו כל אלה למעלה עד זמן הישועה שהקב"ה עתיד לאמר "פתחי לי אחותי רעייתי [יונת] תמתי שראשי נמלא טל, קווצותי רסיסי לילה", רסיסי השלמות הבא למעלה, ונשארו שם מכח הגלות שאי אפשר לרדת למטה. ואמר נגד השלמות העליון, שעם כל זה אין זה גמר תכליתו, כיון שאין הבנים נהנים עדיין ממנו, מה לו לאב שהגלה את בניו [כו], אך נגד הבנים עצמם שהם נתונים בצרה גדולה, ובאוצרם צפונים טובות רמות וגדולות כאלה, או להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם שהוא מלא כל טוב. וכיון שכל זה הוא נגד חוק ההנהגה אם כן ודאי יעבור החולי ויסור הצער, והשולחן המוכן לבנים הם ינחלוהו ויתענגו מטובו.

2. תוספות (ברכות ג', א')

וגם מה שאומרים העולם לכך אומרים קדיש כלשון ארמית לפי שתפלה נאה ושצח גדול הוא על כן נתקן כלשון תרגום שלא יצינו המלאכים ויהיו מתקנאין בנו, וזה אינו נראה, שהרי כמה תפילות יפות שהם כלשון עברי. אלא נראה, כלאמר ינון צדק (דף מט) אין העולם מתקיים אלא אסדר לקדושתא ואיהא שמיא רבא דצתר אגדתא, שהיו רגילין לומר קדיש אחר הדקשה, ושם היו עמי הארכות ולא היו מציינים כולם לשון הקודש לכך תקנוהו כלשון תרגום - שהיו הכל מציינים, שזה היה לשונם.